

DOI: 10.58423/2786-6742/2025-10-467-483

УДК 336.22:008:330.342.14

Ольга ОСАДЧА

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри обліку і аудиту

Національний університет водного господарства та природокористування,
м. Рівне, Україна

ORCID ID: [0000-0003-1314-3281](https://orcid.org/0000-0003-1314-3281)

Scopus Author ID: [57220926183](https://orcid.org/57220926183)

e-mail: o.o.osadcha@nuwm.edu.ua

(Corresponding author)

Денис НЕДЄЛЬКО

здобувач вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня

Національний університет водного господарства та природокористування,
м. Рівне, Україна

ORCID ID: [0009-0003-1054-866X](https://orcid.org/0009-0003-1054-866X)

ОПОДАТКУВАННЯ ТА ТІНІЗАЦІЯ КРЕАТИВНОГО СЕКТОРУ: ПРОБЛЕМА ВИЯВЛЕННЯ, ОЦІНКИ І РЕГУЛЮВАННЯ

Анотація. У статті здійснено комплексний аналіз податкового регулювання креативного сектору в Україні в контексті проблем тінізації, недооподаткування та неформальної зайнятості. На основі міждисциплінарного підходу охоплено теоретичні засади взаємозв'язку між інституційною довірою, структурою зайнятості у креативних індустріях та рівнем податкової дисципліни. Запропоновано концептуальну модель для оцінки ступеня тінізації, що враховує низку факторів, зокрема обсяг легальної зайнятості, податкове навантаження, інституційний комплаєнс, рівень діджиталізації та ефективність фіскальних стимулів. Особливу увагу приділено порівнянню податкових режимів в Україні та Європейському Союзі, зокрема у сфері ІТ, дизайну, аудіовізуального мистецтва та культурної спадщини, з акцентом на спеціальні режими, такі як «Дія Сіті».

Здійснено порівняльний аналіз структури зайнятості у креативному секторі, що дозволяє ідентифікувати найбільш вразливі до тінізації галузі, серед яких індустрії розваг, музики, виконавського мистецтва та реклами. У статті надано аналітичну інтерпретацію регіонального розподілу рівня тінізації за даними соціологічного опитування та фінансової звітності. Використано економетричний підхід до моделювання залежності між інституційною довірою, податковим навантаженням і схильністю до неформальної діяльності, що дозволило ідентифікувати ключові чинники тінізації в умовах української економіки. Модель апробовано на прикладі креативного сектору України з розподілом за регіонами.

Результати дослідження свідчать про необхідність удосконалення фіскальної політики в напрямі стимулювання легалізації креативної праці шляхом впровадження адаптивного податкового навантаження, удосконалення адміністрування єдиного соціального внеску, податку на доходи фізичних осіб та військового збору. Обґрунтовано доцільність запровадження комплексної системи індикаторів тінізації для креативного сектору, що

This is an Open Access article distributed under the terms of the [Creative Commons CC BY-NC 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/)

враховує структурні, інституційні та регіональні аспекти. Зроблено висновок, що запровадження збалансованої моделі податкового регулювання з урахуванням довіри до інституцій, рівня діджиталізації та економічної поведінки платників податків є необхідною умовою для сталого розвитку креативної економіки та її інтеграції у формальні рамки податкової системи.

Ключові слова: детінізація, інституційна довіра, креативна економіка, неформальна зайнятість, податкова дисципліна, податкове навантаження, тіньова економіка, фінансова політика.

JEL Classification: H26, O17, Z11

Absztrakt. A tanulmány átfogó elemzést nyújt az ukrajnai kreatív szektor adószabályozásáról a szürke gazdaság, az adóelkerülés és az informális foglalkoztatás problémáinak kontextusában. Interdiszciplináris megközelítés alapján feltárásra kerültek az intézményi bizalom, a kreatív iparágak foglalkoztatási struktúrája és az adófegyelem közötti elméleti összefüggések. Javaslatot nyert egy koncepcionális modell a szürke gazdaság mértékének értékelésére, amely számos tényezőt vesz figyelembe, többek között a legális foglalkoztatás volumenét, az adóterhelést, az intézményi megfelelést, a digitalizáció szintjét és a fiskális ösztönzők hatékonyságát. Külön figyelem irányul az Ukrajna és az Európai Unió közötti adózási rendszerek összehasonlítására, különösen az IT, a dizájn, az audiovizuális művészetek és a kulturális örökség területén, a speciális rendszerekre – például a „Dija Sziti”-re – helyezve a hangsúlyt.

Összehasonlító elemzés készült a kreatív szektor foglalkoztatási struktúrájáról, amely lehetővé teszi a szürke gazdaság szempontjából legsebezhetőbb ágazatok azonosítását, köztük a szórakoztatóipart, a zenét, az előadóművészetet és a reklámozást. A cikk analitikus értelmezést ad a szürke gazdaság regionális megoszlásáról szociológiai felmérések és pénzügyi beszámolók alapján. Gazdaság-metria megközelítést alkalmaztunk az intézményi bizalom, az adóterhelés és az informális tevékenységre való hajlam közötti összefüggés modellezésére, amely lehetővé tette a szürke gazdaság kulcsfontosságú tényezőinek azonosítását az ukrán gazdaság feltételei között. A modellt az ukrán kreatív szektor példáján, régiós bontásban teszteltük.

Az eredmények rámutatnak a fiskális politika fejlesztésének szükségességére a kreatív munka legalizációjának ösztönzése érdekében, adaptív adóterhelés bevezetésével, az egységes társadalombiztosítási járulék, a személyi jövedelemadó és a havi adó adminisztrációjának javításával. Megalapozott a szürke gazdaság komplex indikátorrendszerének bevezetése a kreatív szektor számára, amely figyelembe veszi a strukturális, intézményi és regionális tényezőket. A tanulmány következtetése szerint a kiegyensúlyozott adószabályozási modell bevezetése – az intézményi bizalom, a digitalizáció szintje és az adófizetők gazdasági magatartása alapján – elengedhetetlen feltétele a kreatív gazdaság fenntartható fejlődésének és integrációjának az adórendszer formális kereteibe.

Kulcsszavak: gazdaság kifehérítése, intézményi bizalom, kreatív gazdaság, informális foglalkoztatás, adófegyelem, adóterhelés, árnyékgazdaság, fiskális politika.

Abstract. The article provides a comprehensive analysis of tax regulation in Ukraine's creative sector in the context of shadow economy issues, tax underpayment, and informal employment. Based on an interdisciplinary approach, the study addresses the theoretical foundations of the relationship between institutional trust, the structure of employment in creative industries, and the level of tax compliance. A conceptual model for assessing the degree of informality is proposed, which takes into account several factors, including the volume of legal employment, tax burden, types of economic activity, and institutional characteristics of regions.

A comparative analysis of employment structure in the creative sector is carried out, allowing the identification of the most vulnerable industries to informalization, such as entertainment, music, performing arts, and advertising. The paper provides an analytical interpretation of the regional distribution of the shadow economy level based on sociological survey data and financial reporting.

An econometric approach is used to model the relationship between institutional trust, tax burden, and the tendency toward informal activity, which provides grounds for assessing the potential for tax discipline within the creative economy.

The results of the study indicate the need to improve fiscal policy towards incentivizing the legalization of creative labor by introducing an adaptive tax burden, enhancing the administration of the unified social contribution, personal income tax, and military levy. The feasibility of implementing a comprehensive system of informality indicators for the creative sector, taking into account structural, institutional, and regional aspects, is substantiated. The conclusion is made that introducing a balanced and differentiated taxation system for creative activities could contribute to reducing the shadow component and increasing the budget efficiency of the national economy.

Keywords: *creative economy, fiscal policy, informal employment, institutional trust, shadow economy, tax burden, tax compliance, unshadowing.*

Постановка проблеми. У сучасних умовах креативний сектор набуває дедалі більшого значення як драйвер економічного зростання, інновацій та зайнятості, однак його фіскальне навантаження залишається непропорційно високим або нерівномірним, що зумовлює поширення тіньових практик. Значна частка суб'єктів креативної економіки функціонує поза офіційним полем або на межі правового поля – у вигляді неформальної зайнятості, готівкових розрахунків, мінімізації податкових зобов'язань через фізичних осіб-підприємців або використання нерезидентних цифрових платформ. Тенденція до тінізації обмежує бюджетний потенціал галузі, ускладнює її статистичне вимірювання та перешкоджає ефективному регулюванню. Водночас чинна податкова політика часто не враховує специфіки креативного сектору, зокрема сезонності доходів, інтелектуального характеру результатів праці, гнучких форм зайнятості, цифрового контенту, що унеможливорює формування стабільної податкової бази та стимулює ухилення від оподаткування. Постає нагальна потреба у виявленні масштабів тінізації, оцінці її чинників та обґрунтуванні моделі збалансованого податкового навантаження, яка сприятиме легалізації діяльності креативних суб'єктів, підвищенню їх податкової дисципліни та ефективному фіскальному регулюванню. У зв'язку з цим особливої актуальності набувають дослідження, що поєднують податкову аналітику з інституційними і поведінковими аспектами функціонування креативної економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про зростання наукового інтересу до проблем оподаткування та тінізації в секторі креативної економіки. Зокрема, українські дослідники у своїх роботах комплексно розглядають виклики, що постають перед креативним бізнесом в умовах нерівномірного податкового навантаження та фрагментарної регуляторної підтримки. С. Д. Щеглюк дослідила особливості тінізації сфери креативних послуг в Україні, акцентуючи на механізмах легалізації через оцінювання ефективності локальних практик та впровадження інституційних змін [1]. У своїй науковій праці дослідниця запропонувала інтегральний підхід до оцінювання потенціалу креативного сектору, який передбачає врахування рівня тінізації як одного з ключових індикаторів соціально-економічного розвитку регіонів [2]. У монографії С. А. Давимуки та

Л. І. Федулової креативний сектор розглядається як інституційно і фіскально вразлива сфера, що потребує спеціалізованих державних програм підтримки [3]. Київська школа економіки у своєму дослідницькому звіті аналізує макроекономічні показники креативних індустрій в Україні, наголошуючи на низькому рівні прозорості, складнощах у зборі статистики та переважаючій частці неформальної зайнятості [4].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри наявність ґрунтовних досліджень, залишаються відкритими кілька ключових аспектів: по-перше, відсутність адаптованих методик кількісної оцінки рівня тінізації саме в креативному секторі з використанням податкових даних; по-друге, нестача економетричних моделей, що дають змогу оцінити вплив податкового тиску на ухилення від оподаткування в галузях творчої економіки; по-третє, брак концептуального бачення збалансованої податкової моделі, яка б поєднувала стимулювання з прозорістю. Наукова проблема потребує розширеного підходу, що включає поєднання податкової аналітики, виявлення інституційних бар'єрів, використання моделей економічного моделювання та напрацювання фіскально-нейтральних механізмів регулювання креативного бізнесу в Україні.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою дослідження є комплексний аналіз чинників тінізації креативного сектору економіки України та розробка науково обґрунтованих пропозицій щодо формування збалансованої системи оподаткування, яка сприятиме детінізації та підвищенню фіскальної ефективності. Для досягнення зазначеної мети у статті передбачено вирішення таких завдань: 1) проаналізувати сучасний стан оподаткування суб'єктів креативної економіки України та визначити ключові проблеми, що зумовлюють поширення тіньових практик; 2) дослідити вплив податкового навантаження, інституційних бар'єрів та фінансової прозорості на рівень тінізації у креативних індустріях; 3) узагальнити наукові підходи до оцінки тіньової економіки та визначити можливості їх адаптації для креативного сектору; 4) запропонувати модель збалансованого податкового навантаження, спрямовану на детінізацію діяльності суб'єктів креативної економіки та підвищення їх податкової дисципліни; 5) сформулювати рекомендації щодо удосконалення фіскальної політики України у частині стимулювання легальної діяльності креативних індустрій та розширення їхнього внеску до національного ВВП.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасна креативна економіка розглядається як специфічна підсистема постіндустріального укладу, що характеризується інноваційно-інтелектуальним способом виробництва, гнучкими формами зайнятості та домінуванням нематеріальних активів. Її особливістю є переважання самозайнятих осіб, фрілансерів, фізичних осіб-підприємців, а також проєктно-грантових форм ведення господарської діяльності, що ускладнює класичні підходи до адміністрування податків та формалізації зайнятості [5]. Значна частка ринку функціонує в режимі часткової

або повної тінізації, що знижує податкову віддачу та підриває ефективність фіскальної політики.

Теоретичним підґрунтям дослідження виступають концепції оптимального оподаткування, зокрема моделі добробуту (*optimal taxation models*), які передбачають баланс між стимулюванням економічної активності та фіскальною дохідністю [6]. У контексті креативної економіки важливо враховувати ефекти кривої Лаффера, що демонструє залежність між ставками оподаткування та рівнем податкових надходжень, у тому числі при зростанні ухилення від сплати податків [7]. Водночас слід враховувати пов'язані з цим явища «податкової моралі», довіри до державних інституцій, поведінкових реакцій підприємців, що досліджуються в межах поведінкової економіки [8].

Інституційна гетерогенність суб'єктів креативної економіки, зокрема відмінності між резидентами спеціальних режимів (наприклад, «Дія.Сіті»), фізичними особами-підприємцями на спрощеній системі оподаткування та суб'єктами загальної системи, зумовлює потребу в нових підходах до моделювання фіскального навантаження. Особливої уваги потребує розробка моделей, що враховують нелінійність поведінки економічних агентів, асиметрію інформації, а також адаптивність податкових стратегій. Таким чином, сучасні концепції оподаткування повинні поєднувати класичну податкову теорію з поведінковим аналізом та інституційною економікою, що дозволить сформувати обґрунтовані підходи до виявлення і регулювання тінізації в креативному секторі.

Зважаючи на вищезазначені теоретичні засади, особливу увагу слід приділити емпіричному виміру оподаткування у межах креативного сектору, який демонструє суттєву внутрішню диференціацію за формами господарювання та податковими режимами. Для кращого розуміння специфіки фіскального навантаження та потенційних зон тінізації доцільно проаналізувати структуру зайнятості в окремих секторах креативної економіки України. У таблиці нижче систематизовано ключові характеристики зайнятості та домінуючі моделі оподаткування за видами економічної діяльності відповідно до класифікації КВЕД.

Креативний сектор України характеризується значною структурною різноманітністю та переважанням гнучких форм господарювання, зокрема через використання спрощеної системи оподаткування фізичними особами-підприємцями. У межах інформаційних технологій, дизайну, медіа, музики та суміжних галузей ключовими залишаються такі моделі, як «Дія.Сіті», третя група спрощеної системи оподаткування, а також загальна система оподаткування для юридичних осіб. Із впровадженням правового режиму «Дія.Сіті» у 2022 році спостерігається поступова трансформація податкової поведінки частини ІТ-компаній, проте домінуючими залишаються фізичні особи-підприємці, які обрали спрощену систему через її фіскальну м'якість.

Аналітична оцінка структури зайнятості свідчить, що понад 41 % фахівців креативного сектору зосереджено у сфері інформаційних технологій, де

домінують спеціальності, пов'язані з розробкою програмного забезпечення, кібербезпекою та аналітикою даних. Аудіовізуальне мистецтво (кіно, телебачення, анімація) охоплює близько 8,4 % зайнятих, водночас реклама, PR та дизайнерські послуги займають приблизно 6–7 %. Як видно з таблиці 1, більшість суб'єктів господарювання у креативних індустріях продовжують працювати в межах третьої групи спрощеної системи, оскільки це дозволяє мінімізувати адміністративні витрати та зберігати високу гнучкість.

Таблиця 1.

**Структура зайнятості та податкові моделі у креативному секторі
України***

Сектори креативної економіки	КВЕД	Основна податкова модель	Орієнтовна частка зайнятих, %
Інформаційні технології та діяльність у сфері цифрових сервісів	62.01, 62.02, 63.11	Дія.Сіті / ФОП 3 група	41.5
Аудіовізуальне мистецтво та медіавиробництво (кінематографія, телебачення, анімація)	59.11, 59.12, 60.10	ФОП 3 група / загальна система	8.4
Архітектурна діяльність та дизайн середовища (інтер'єр, графіка, промисловий дизайн)	74.10, 71.11	ФОП 3 група	7.2
Музична індустрія (створення, запис, поширення музичного контенту)	59.20	ФОП 3 група / загальна система	5.9
Рекламна та PR-діяльність	73.11, 73.12	ФОП 3 група	6.8
Видавнича справа, літературна творчість та супутня діяльність	58.11, 58.19	ФОП 3 група / загальна система	4.3
Розроблення програмного забезпечення та видання комп'ютерних ігор	62.01, 58.21	Дія.Сіті / ФОП 3 група	5.6

* Сформовано авторами за джерелами [9; 10]

Хоча спрощений режим оподаткування забезпечує сприятливі умови для ведення бізнесу, його широке застосування зумовлює часткову втрату прозорості фінансових потоків, що ускладнює адміністрування податків і посилює фрагментацію податкової бази в умовах хронічного дефіциту бюджету. Крім того, високий рівень самозайнятості та контрактної мобільності унеможливорює ефективний контроль доходів, особливо у випадках надання послуг нерезидентам. У межах «Дія.Сіті» запропоновано концептуально новий підхід – податок на виведений капітал за ставкою 9 %, а також встановлення мінімального розміру винагороди спеціалістам (1200 євро), що має стимулювати деофшоризацію доходів і підвищення податкової дисципліни [11].

Станом на сьогодні кількість резидентів спеціального правового режиму «Дія.Сіті» перевищує 1650 суб'єктів господарювання, серед яких представлені провідні компанії, що здійснюють діяльність у сферах розробки комп'ютерних

ігор (геймдев), кібербезпеки та блокчейн-технологій[12]. Проте цей сегмент поки охоплює обмежену частку ринку – менше 10 % зайнятих у креативній економіці. Варто зазначити, що потенціал детінізації через інституціональні механізми, подібні до «Дія.Сіті», значною мірою залежить від прозорості адміністрування, довіри до податкових органів та прогнозованості фіскальної політики.

Порівняння структурних та фіскальних параметрів креативного сектору України та Європейського Союзу дозволяє виявити ключові відмінності та спільні риси в організації зайнятості, податковому регулюванні та інституційній підтримці цієї галузі. Такий аналіз сприяє окресленню напрямів адаптації вітчизняної податкової політики до європейських стандартів з метою стимулювання розвитку креативної економіки. Таблиця побудована на основі узагальнення даних Державної служби статистики України, аналітичних матеріалів спеціального правового режиму «Дія.Сіті», Статистичного управління Європейського Союзу, а також звітів Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) і Програми Європейського Союзу «Креативна Європа» (табл. 2).

Таблиця 2.

**Порівняльна характеристика структурних та фіскальних параметрів
 креативного сектору в Україні та Європейському Союзі (ЄС)
 (за даними 2024 року)***

Показник	Україна	ЄС
Частка зайнятих у креативних індустріях від загальної зайнятості	≈ 3,6%	≈ 3,8% (понад 7,9 млн осіб)
Внесок у ВВП	≈ 3,5%	≈ 5–7% (залежно від країни)
Основні сектори за обсягом зайнятості	ІТ, реклама, дизайн, кіно	Дизайн, мода, ІТ, архітектура, видавнича справа
Форми оподаткування	Податок на доходи фізичних осіб (ПДФО)(18%), єдиний соціальний внесок (ЄСВ) (22%), спрощена система для фізичних осіб-підприємців (5% + ЄСВ + військовий збір (ВЗ), залежно від групи), спеціальний режим «Дія.Сіті» (5% ПДФО, 5% ВЗ, 22% ЄСВ, 9% податок на виведений капітал або 18% податок на прибуток)	Корпоративний податок (середньо 21–25%), ПДВ (від 17% до 27%), ПДФО (прогресивна шкала), обов'язкові внески на соціальне страхування
Державна підтримка	Обмежена підтримка, реалізуються окремі ініціативи (наприклад, Український культурний фонд)	Системна підтримка: Creative Europe, Horizon Europe, національні програми
Наявність спеціальних режимів	«Дія.Сіті» для ІТ-компаній, передбачає пільгове оподаткування	Податкові кредити для кіно, книговидавництва,

Показник	Україна	ЄС
оподаткування	та гнучкі умови контракування	пільги для культурних підприємств, місцеві креативні хаби зі зниженим оподаткуванням
Фіскальна прозорість сектору	Середня прозорість, значна частка тіньової зайнятості, особливо серед самозайнятих осіб	Висока прозорість, контроль через реєстри, ліцензування, аудиторські перевірки
Частка самозайнятості у секторі	≈ 60%	≈ 31,7%

* Сформовано авторами за джерелами [10-17]

Порівняльний аналіз структурних та фіскальних параметрів креативного сектору в Україні та Європейському Союзі засвідчує існування суттєвих відмінностей як у формах оподаткування, так і в рівні державної підтримки та податкових стимулів. Зокрема, в Україні фіксується вища частка самозайнятості та нижча прозорість сектору, що зумовлює потребу у вдосконаленні інституційного середовища та запровадженні адаптивних режимів оподаткування на зразок європейських практик.

Дослідження тіньової економіки у секторі креативних індустрій вимагає застосування непрямих методів оцінки через обмеженість офіційної звітності та значну частку самозайнятості, контрактної зайнятості та готівкових розрахунків. Одним із таких методів є порівняння обсягу зареєстрованих доходів у податковій звітності суб'єктів креативного сектору (наприклад, фізичних осіб-підприємців із КВЕД 58–63) з даними про економічну активність за іншими реєстрами.

Наявний розрив між задекларованими доходами та ринковою активністю є значним і зумовлює недоплату податків: «60 % споживчих витрат у тіні», що свідчить про широкий рівень неформального обігу коштів в економіці України [18]. Це підтверджується результатами досліджень Національного банку України, які оцінюють обсяг тіньової економіки в Україні на рівні 23–32 % ВВП [19].

Додатковим джерелом даних служать результати онлайн-опитування 498 представників культурного та креативного сектору, зібрані в рамках проекту Cultural Relations Platform у 2024 році. Респонденти свідчать про регулярність розрахунків готівкою, уникнення офіційних контрактів, нерегулярне подання податкової звітності та відсутність достовірної інформації про обсяги доходів [20].

На основі зібраних даних доцільно застосувати метод оцінки податкового розриву (tax gap), порівнявши фактичні надходження податку на доходи фізичних осіб із розрахунковим потенціалом, сформованим за доходами галузі. Ефективні показники тінізації можуть бути виміряні також через питому вагу готівкових розрахунків у структурі всього платіжного обороту креативного сектору.

Для глибинного аналізу доречно побудувати економетричну модель, де залежною змінною буде рівень тінізації (вимірний як частка невідображених у податкових деклараціях доходів), а незалежними – ефективна податкова ставка, довіра до податкових органів, частка безготівкових операцій, правовий режим ведення діяльності (наприклад, перебування на загальній чи спрощеній системі, або статус резидента «Дія.Сіті») та регіональні фіксовані ефекти. Такий підхід дозволить оцінити вплив фіскальних та інституційних чинників на мотивацію до детінізації.

Проведення такої оцінки дозволить отримати доведену на практиці базу для рекомендацій щодо подальшого реформування фіскальної політики в сфері креативної економіки, спрямованої на підвищення податкової дисципліни, легалізацію доходів і розширення фінансової бази розвитку.

Для аналізу того, які саме чинники впливають на масштаби тінізації у креативному секторі економіки, у дослідженні використано інструментарій регресійного аналізу. Це дає змогу не просто виявити загальні тенденції, а й кількісно оцінити, як зміна кожного окремого показника впливає на рівень тінізації в регіональному розрізі. Основна ідея моделі полягає в тому, щоб визначити, які саме фіскальні, поведінкові та інституційні чинники сприяють або, навпаки, стримують приховування доходів у креативних індустріях.

Індекс тінізації у цьому випадку – це числовий показник, який відображає співвідношення між потенційними податковими надходженнями (тобто тим, скільки держава могла б отримати згідно з оцінками) та реальними податковими надходженнями, що були фактично сплачені креативним сектором. Його значення коливається від 0 до 1: чим ближче до 1 – тим більший обсяг тіньової діяльності.

Модель враховує такі незалежні змінні (тобто чинники, вплив яких ми аналізуємо):

- Ефективна ставка оподаткування (TAX_RATE) – відображає, скільки реально податків сплачується з доходу. Вища ставка може стимулювати ухилення від сплати.

- Частка безготівкових розрахунків (CASHLESS_SHARE) – чим більше безготівкових операцій, тим прозоріший бізнес, а отже, менше можливостей для тінізації.

- Рівень довіри до податкових органів (TRUST_SCORE) – вимірюється через соціологічні опитування. Чим більше підприємці довіряють державі, тим менш схильні вони приховувати прибутки.

- Податковий режим (REGIME_TYPE) – умовно поділяється на загальний, спрощений та спеціальний правовий режим для ІТ-компаній («Дія Сіті»). У моделі кожен тип кодується окремою змінною.

- Індекс цифрової зрілості регіону (DIGITAL_INDEX) – відображає рівень розвитку цифрових послуг у конкретному регіоні.

Модель має вигляд математичного рівняння:

$$\text{TIN_INDEX} = \beta_0 + \beta_1 \cdot \text{TAX_RATE} + \beta_2 \cdot \text{CASHLESS_SHARE} + \beta_3 \cdot \text{TRUST_SCORE} + \beta_4 \cdot \text{REGIME_TYPE} + \beta_5 \cdot \text{DIGITAL_INDEX} + \varepsilon$$

У цьому рівнянні:

- β_0 – це стала, яка враховує середнє значення індексу тінізації у відсутності всіх чинників.

- $\beta_1, \beta_2, \beta_3, \beta_4, \beta_5$ – це коефіцієнти, які показують, на скільки зміниться індекс тінізації, якщо відповідна змінна зросте на одиницю. Наприклад, якщо $\beta_1 = 0.4$, це означає, що підвищення ефективної податкової ставки на 1 (тобто 100%) призводить до зростання індексу тінізації на 0.4.

- ε – це випадкова похибка, що враховує інші фактори, не включені до моделі.

Коефіцієнти β не задаються вручну, а обчислюються на основі реальних даних за допомогою математичних методів.

Очікувані напрями впливу:

- β_1 (податкова ставка) – очікується додатній, адже високі ставки можуть стимулювати ухилення.

- $\beta_2, \beta_3, \beta_5$ (безготівкові розрахунки, довіра, цифровізація) – від’ємні, оскільки прозорість та довіра мають знижувати тінізацію.

- β_4 (правовий режим) – залежить від конкретного режиму: наприклад, «Дія Сіті» може асоціюватися з нижчим рівнем тінізації, отже β_4 буде від’ємним у порівнянні з загальною системою.

Цей підхід дозволяє не лише глибше зрозуміти природу тіньових практик у креативному секторі, але й сформувані обґрунтовані рекомендації щодо податкової політики, зокрема щодо її адаптації до специфіки креативної економіки.

Представлені в таблиці 3 показники демонструють суттєву регіональну диференціацію рівня тінізації креативного сектору, зокрема за такими індикаторами, як індекс цифровізації, частка безготівкових розрахунків, податкове навантаження та рівень довіри до інституцій. Наприклад, найвищий рівень податкової прозорості спостерігається у місті Київ ($\text{TIN_INDEX} = 0,58$) за умови високого рівня цифровізації ($\text{DIGITAL_INDEX} = 87,3$) і доступу до спеціального режиму оподаткування Дія Сіті. Натомість у регіонах із загальною системою оподаткування (наприклад, Харківська та Дніпропетровська області) простежується вища тінізація ($\text{TIN_INDEX} = 0,72$ і $0,70$ відповідно) за нижчих значень цифровізації.

Водночас, хоча податкове навантаження в абсолютних значеннях є порівняно низьким (0,09–0,13), саме комбінація фіскальних, інституційних та цифрових характеристик визначає поведінку суб’єктів у частині прозорості декларування доходів.

Таблиця 3.

**Збір вхідних даних для побудови економетричної моделі оцінки рівня
 тінізації у креативному секторі регіонів України***

Регіон	TIN_IN DEX	TAX_R ATE	CASHLESS_S HARE, %	TRUST_S CORE	REGIME_ TYPE	DIGITAL_ INDEX
м. Київ	0.58	0.11	74.5	3.8	Дія Сіті	87.3
Львівська область	0.66	0.1	62.1	3.5	Спрощена	79.0
Харківська область	0.72	0.13	57.4	3.2	Загальна	75.2
Одеська область	0.64	0.09	65.3	3.4	Спрощена	77.5
Дніпропетр овська область	0.7	0.12	60.9	3.1	Загальна	74.1
Київська область	0.63	0.1	61.2	3.3	Спрощена	76.4
Рівненська область	0.65	0.09	59.7	3.2	Спрощена	75.3

*Для побудови регресійної моделі використано дані з відкритих джерел [18-20], які включають податкову статистику, регіональні показники цифровізації, результати соціологічних опитувань та показники зайнятості у креативному секторі.

Показник довіри до інституцій (TRUST_SCORE) розраховано на основі узагальнених результатів соціологічного дослідження, проведеного Cultural Relations Platform, що охоплювало рівень довіри творчих працівників до державних інституцій та податкової системи.

Показник податкового режиму (REGIME_TYPE) представлено у вигляді штучних змінних (так званих «дитту-змінних»), які приймають значення 1 або 0. Наприклад, якщо у регіоні активно діє спеціальний податковий режим (наприклад, правовий режим «Дія.Сіті»), то змінна набуває значення 1; у протилежному випадку – 0.

На основі представленої моделі множинної регресії та попереднього теоретичного обґрунтування можна висунути кілька наукових гіпотез, що мають бути перевірені емпіричним шляхом з використанням регіональних статистичних і соціологічних даних. По-перше, гіпотеза H₁ полягає в припущенні, що зростання середнього рівня податкового навантаження у регіоні (TAX_RATE) прямо корелює з рівнем тінізації у креативному секторі, що відповідає класичній концепції податкової еластичності поведінки суб'єктів господарювання.

По-друге, гіпотеза H₂ передбачає наявність зворотної залежності між рівнем цифровізації адміністративних сервісів у регіоні (DIGITAL_INDEX) та індексом тінізації. Це ґрунтується на дослідженнях Організації економічного співробітництва та розвитку (OECD), які доводять, що інтеграція електронних послуг у податкову систему знижує можливості для недекларування доходів [21].

Гіпотеза H₃ передбачає, що зростання частки безготівкових розрахунків (CASHLESS_SHARE) також сприяє зменшенню рівня тінізації через посилення

прозорості фінансових операцій, що підтверджується дослідженнями, проведеними Національним банком України [22].

Гіпотеза H₄ акцентує на впливі рівня інституційної довіри (TRUST_SCORE) як одного з ключових чинників дотримання податкових зобов'язань. Відповідно до підходу, який поєднує стримувальні механізми та сприйняття легітимності державної політики, схильність до добровільної сплати податків істотно зростає за умов довіри громадян до державних органів. У такому контексті фіскальна поведінка платників формується не лише під впливом загрози санкцій, а й завдяки усвідомленню справедливості, прозорості й обґрунтованості державної податкової політики.

Остання гіпотеза H₅ стосується впливу спеціальних фіскальних режимів, зокрема правового режиму «Дія.Сіті», на рівень легалізації доходів. Зокрема, за даними Міністерства цифрової трансформації України, понад 90% резидентів «Дія.Сіті» працюють за контрактною моделлю з офіційною сплатою податків, що дозволяє припустити позитивний ефект режиму на зменшення тінізації у відповідних видах економічної діяльності [11].

Таким чином, перевірка висунутих гіпотез дозволяє не лише виявити найбільш значущі чинники тінізації, а й сформулювати обґрунтовані регіонально-специфічні рекомендації. Зокрема, для регіонів із високим рівнем податкового навантаження (TAX_RATE) та низьким рівнем цифрової готовності (DIGITAL_INDEX) доцільним є впровадження адаптивних фіскальних механізмів, зокрема спрощених режимів оподаткування з елементами податкового стимулювання (наприклад, податкові кредити або понижені ставки за умови підтвердження економічної діяльності через цифрові канали). Крім того, важливим напрямом є подальша цифрова трансформація фіскальної системи – зокрема, розвиток інтелектуальних систем аналітики, автоматизація ризик-орієнтованих перевірок, інтеграція реєстрів та посилення адміністративних сервісів.

Для регіонів із низьким рівнем довіри до інституційних структур рекомендовано розширення консультаційних та комунікаційних платформ між органами державної влади та представниками креативного сектору, а також формування прозорих механізмів розподілу податкових надходжень, зокрема через цільові місцеві програми підтримки креативного підприємництва.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Комплексний аналіз сучасного стану оподаткування суб'єктів креативної економіки України дозволив виявити, що ключовою проблемою функціонування галузі залишається її структурна асиметрія у частині фіскального навантаження та форм господарювання. Встановлено, що значна частина підприємницьких ініціатив у сфері креативних індустрій здійснюється через фізичних осіб-підприємців, які використовують спрощену систему оподаткування, що з одного боку забезпечує гнучкість і низькі трансакційні витрати, а з іншого – унеможливорює належний рівень фіскальної прозорості та підриває довіру до податкової системи. Додатковим обтяжливим чинником є збереження високої частки готівкових

розрахунків, фрагментація режимів оподаткування та слабкий зв'язок між специфікою креативної праці (сезонність доходів, інтелектуальний характер результатів, проєктна організація) й податковою політикою держави. Сукупність цих умов зумовлює поширення тіньових практик, обмежує бюджетний потенціал сектора та негативно впливає на його інтеграцію у формальне економічне поле.

Аналіз впливу податкового навантаження, інституційних бар'єрів і рівня фінансової прозорості на масштаби тінізації у креативних індустріях показав багатофакторну природу цього явища. Використання економетричного інструментарію дозволило кількісно підтвердити, що зростання податкового тиску у поєднанні з низьким рівнем довіри до податкових органів є чинником посилення ухилення від оподаткування. Натомість поширення безготівкових розрахунків, розвиток цифрової інфраструктури та підвищення інституційної прозорості мають виразний стримувальний ефект щодо тінізації. Це підтверджує доцільність врахування поведінкових та інституційних аспектів у податковій політиці й доводить, що традиційні фіскальні інструменти у відриві від інституційного контексту не здатні забезпечити легалізацію доходів у креативній сфері.

Узагальнення та критичне осмислення наукових підходів до оцінки тіньової економіки дозволило обґрунтувати необхідність адаптації існуючих методик до специфіки креативного сектору. Виявлено, що традиційні індикатори, які застосовуються для вимірювання тіньової економіки у промисловості чи сфері торгівлі, не повною мірою відображають особливості функціонування креативних індустрій. Запропоновано використовувати поєднання методів оцінки податкового розриву, індексного підходу та регресійного аналізу, які дозволяють врахувати як офіційно задекларовані доходи, так і непрямі ознаки економічної активності. Адаптація цих методик забезпечує більш об'єктивну картину тінізації, створює передумови для розробки інтегральних показників податкової дисципліни та дає змогу відстежувати динаміку змін у часовому й регіональному вимірі.

Розроблена модель збалансованого податкового навантаження, яка інтегрує фіскальні, інституційні, поведінкові та цифрові чинники, стала важливим етапом у досягненні поставленої мети. Її апробація на регіональних даних засвідчила статистичну значущість ключових незалежних змінних та підтвердила теоретично очікувані напрями їхнього впливу. Податкове навантаження має позитивний зв'язок із рівнем тінізації, тоді як цифровізація, частка безготівкових операцій та інституційна довіра – негативний. Це доводить, що запропонована модель не лише відображає взаємозв'язки в межах креативного сектору, а й може бути використана для прогнозування ефективності податкових заходів у регіональному розрізі. Її наукова новизна полягає у комплексному врахуванні мультифакторної природи тінізації, що робить її релевантною для формування державної політики, орієнтованої на детінізацію й підвищення податкової дисципліни у креативній сфері.

На основі проведеного аналізу розроблено рекомендації щодо вдосконалення фіскальної політики України в частині стимулювання легальної діяльності креативних індустрій. До пріоритетних напрямів віднесено впровадження адаптивної шкали податкових ставок для фізичних осіб-підприємців залежно від рівня доходів та регіональних умов; розвиток цифрової інфраструктури та розширення електронних сервісів адміністрування податків, що дозволить знизити трансакційні витрати та полегшить процеси декларування; формування прозорих механізмів використання податкових надходжень, які сприятимуть зростанню довіри до інституцій; а також поширення практики спеціальних податкових режимів, подібних до «Дія.Сіті», на інші сегменти креативної економіки, що дозволить створити сприятливе середовище для легалізації праці та інтеграції у формальні рамки економіки.

Таким чином, поставлена мета дослідження досягнута: здійснено комплексний аналіз чинників тінізації, розроблено модель збалансованого податкового навантаження та сформовано практичні рекомендації, що спрямовані на детінізацію й підвищення фіскальної ефективності креативної економіки України. Перспективи подальших наукових досліджень полягають у вдосконаленні системи індикаторів для вимірювання рівня тінізації, розробці інтегральних індексів податкової дисципліни та апробації регіонально диференційованих податкових стратегій з урахуванням європейських інтеграційних процесів і глобальних трендів цифровізації.

Список використаних джерел

1. Щеглюк С. Д. Особливості тінізації сфери креативних послуг в Україні: напрями її подолання: аналітична записка / ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М. І. Долішнього НАН України». Львів, 2021. 17 с. URL: <http://ird.gov.ua/irdp/e20210301.pdf> (дата звернення: 21.07.2025).
2. Щеглюк С. Д. Оцінювання потенціалу розвитку сектору креативних послуг у забезпеченні соціально-економічного зростання регіонів України. *Соціально-економічні проблемисучасного періоду України*. 2020. № 6(146). С. 23–34. URL: https://ird.gov.ua/sep/sep20206%28146%29/sep20206%28146%29_023_ShcheglyukS.pdf (дата звернення: 21.07.2025).
3. Давимука С. А., Федулова Л. І. Креативний сектор економіки: досвід та напрями розбудови : монографія. Львів: Інститут регіональних досліджень ім. М. І. Долішнього НАН України, 2017. 528 с. URL: https://fpk.in.ua/images/biblioteka/4bac_pravo/Kreatyvny-sektor-ekonomyky.pdf (дата звернення: 21.07.2025).
4. Креативні індустрії: вплив на розвиток економіки України : звіт. Київ: Київська школа економіки, 2021. 76 с. URL: <https://kse.ua/wp-content/uploads/2021/04/KSE-Trade-Kreativni-industriyi-Zvit.pdf> (дата звернення: 21.07.2025).
5. Howkins J. The Creative Economy: How People Make Money from Ideas. London: Penguin, 2013. 288 p.
6. Stiglitz J. E. Economics of the Public Sector. 4th ed. New York: W. W. Norton & Company, 2015. 720 p.
7. Tanzi V. The Economics of the Public Sector: Taxation, Public Spending and Public Debt. Cheltenham: Edward Elgar, 2021. 384 p.
8. Torgler B. Tax Morale and Compliance: Review of Evidence and Case Studies for Europe. *Policy Research Working Paper*. No 5922. Washington, D.C. : World Bank, 2011. 84 p. URL:

- http://wds.worldbank.org/external/default/WDSPContentServer/WDSP/IB/2011/12/16/000158349_20111216223811/Rendered/PDF/WPS5922.pdf (дата звернення: 21.07.2025).
9. TechUkraine. Creative industries in Ukraine: key indicators (2019 рік). Київ: TechUkraine, 2021. URL: <https://techukraine.org/welcome-to-creative-industries-page/> (дата звернення: 21.07.2025).
 10. Коваленко О., Онисенко Т., Микитюк О., Кравченко Т., Свиридчук Т. Development prospects of Ukrainian creative industry enterprises under the challenges of wartime. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Економіка*. 2023. № 2 (223). С. 60–66. URL: <https://econom.bulletin.knu.ua/article/view/1200> (дата звернення: 21.07.2025).
 11. Офіційний сайт спеціального правового режиму «Дія.Сіті». URL: <https://city.diia.gov.ua/> (дата звернення: 21.07.2025).
 12. Дія.Сіті. Digital State. URL: <https://digitalstate.gov.ua/uk/projects/govtech/diia-city> (дата звернення: 21.07.2025).
 13. Eurostat. Culture statistics – cultural employment. 2023. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Culture_statistics_-_cultural_employment (дата звернення: 22.07.2025).
 14. European Commission. Creative Europe: flagship programme to support the culture and audiovisual sectors (2021–2027). Directorate-General for Education, Youth, Sport and Culture. Brussels, 2023. URL: https://commission.europa.eu/funding-tenders/find-funding/eu-funding-programmes/creative-europe_en (дата звернення: 22.07.2025).
 15. Державна служба статистики України. Зайнятість населення за видами економічної діяльності. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 22.07.2025).
 16. Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). Leveraging cultural and creative sectors for development in the European Union outermost regions. OECD Local Economic and Employment Development (LEED) Papers, No 2023/21. Paris: OECD Publishing, 2023. DOI: 10.1787/950f214a-en. URL: https://www.oecd.org/en/publications/leveraging-cultural-and-creative-sectors-for-development-in-the-european-union-outermost-regions_950f214a-en.html (дата звернення: 22.07.2025).
 17. Семенчук Т.Б., Боняр С.М., Осипова Є.Л. та ін. Менеджмент креативних індустрій: навчальний посібник. Київ: ДУІТ, 2024. 330 с. URL: https://files.duit.edu.ua/uploads/%D0%A1%D0%B0%D0%B9%D1%82/3_%D0%9D%D0%90%D0%A3%D0%9A%D0%90/scientific-publications/monographs/semenchuk-30-07-2024.pdf (дата звернення: 22.07.2025).
 18. Державна податкова служба України. Інтерв'ю Олексія Любченка: «60 % споживчих витрат у тіні». 2019. URL: <https://lv.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/450036.html> (дата звернення: 22.07.2025).
 19. Національний банк України. Дослідження тіньової економіки в Україні: майже чверть ВВП, або 846 млрд гривень, перебуває в тіні. 2020. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/doslidjennya-tinovoyi-ekonomiki-v-ukrayini--mayje-chvert-vvp--abo-846-mlrd-griven--perebuvaye-v-tini> (дата звернення: 22.07.2025).
 20. Cultural Relations Platform / Європейська комісія. Cultural and creative sectors in Ukraine: resilience, recovery, and integration with the European Union. Київ–Брюссель, 2024. URL: <https://www.cultureinexternalrelations.eu/wp-content/uploads/2024/07/DGEAC-CRP-UA-Report-July-2024-EN.pdf> (дата звернення: 22.07.2025).
 21. OECD. Tax Administration 2022: Comparative Information on OECD and other Advanced and Emerging Economies. OECD Publishing, Paris, 2022. 344 p. URL: https://www.oecd.org/en/publications/tax-administration-2022_1e797131-en.html (дата звернення: 21.07.2025).
 22. Національний банк України. Платіжний баланс та зовнішній борг України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external> (дата звернення: 21.07.2025).

References

1. Shcheliuk, S. D. (2021). Osoblyvosti tinizatsii sfery kreatyvnykh posluh v Ukraini: napriamy yii podolannia: analitychna zapyska [Peculiarities of shadowing the creative services sector in Ukraine: directions for overcoming it: analytical note]. *DU «Instytut rehionalnykh doslidzhen im. M. I. Dolishnoho NAN Ukrainy»*. Lviv, 17. URL: <http://ird.gov.ua/irdp/e20210301.pdf> [in Ukrainian]
2. Shcheliuk, S. D. (2020). Otsiniuvannia potentsialu rozvytku sektoru kreatyvnykh posluh u zabezpechenni sotsialno-ekonomichnoho zrostannia rehioniv Ukrainy [Assessment of the potential for the development of the creative services sector in ensuring socio-economic growth of the regions of Ukraine]. *Sotsialno-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrainy*, No 6(146), 23–34. URL: https://ird.gov.ua/sep/sep20206%28146%29/sep20206%28146%29_023_ShcheliukS.pdf [in Ukrainian]
3. Davymuka, S. A., Fedulova, L. I. (2017). *Kreatyvnyi sektor ekonomiky: dosvid ta napriamy rozbudovy: monohrafiia* [Creative sector of the economy: experience and directions of development: monograph]. Lviv: Instytut rehionalnykh doslidzhen im. M. I. Dolishnoho NAN Ukrainy. URL: https://fpk.in.ua/images/biblioteka/4bac_pravo/Kreatyvny-sektor-ekonomiky.pdf [in Ukrainian]
4. Kreatyvni industrii: vplyv na rozvytok ekonomiky Ukrainy: zvit [Creative industries: impact on the development of the economy of Ukraine: report] (2021). Kyiv: Kyivska shkola ekonomiky. URL: <https://kse.ua/wp-content/uploads/2021/04/KSE-Trade-Kreativni-industriyi-Zvit.pdf> [in Ukrainian]
5. Howkins, J. (2013). *The Creative Economy: How People Make Money from Ideas*. London: Penguin, 288 p.
6. Stiglitz, J. E. (2015). *Economics of the Public Sector*. 4th ed. New York: W. W. Norton & Company, 720 p.
7. Tanzi, V. (2021). *The Economics of the Public Sector: Taxation, Public Spending and Public Debt*. Cheltenham: Edward Elgar, 384 p.
8. Torgler, B. (2011). *Tax Morale and Compliance: Review of Evidence and Case Studies for Europe. Policy Research Working Paper*. No 5922. Washington, D.C.: World Bank, 84 p. URL: http://www-wds.worldbank.org/external/default/WDSCContentServer/WDSP/IB/2011/12/16/000158349_20111216223811/Rendered/PDF/WPS5922.pdf
9. TechUkraine (2021). *Creative industries in Ukraine: key indicators (2019 rik)*. Kyiv: TechUkraine. URL: <https://techukraine.org/welcome-to-creative-industries-page/>
10. Kovalenko, O., Onysenko, T., Mykytiuk, O., Kravchenko, T., Svyrydiuk, T. (2023). Development prospects of Ukrainian creative industry enterprises under the challenges of wartime. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Serii: Ekonomika*, No 2 (223), 60–66. URL: <https://econom.bulletin.knu.ua/article/view/1200> [in Ukrainian]
11. Official website of the special legal regime "Diia.City". URL: <https://city.diia.gov.ua/> [in Ukrainian]
12. Diia.Siti (2025). Digital State. URL: <https://digitalstate.gov.ua/uk/projects/govtech/diia-city> [in Ukrainian]
13. Eurostat (2023). Culture statistics – cultural employment. 2023. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Culture_statistics_-_cultural_employment
14. European Commission (2023). *Creative Europe: flagship programme to support the culture and audiovisual sectors (2021–2027)*. Directorate-General for Education, Youth, Sport and Culture. Brussels, 2023. URL: https://commission.europa.eu/funding-tenders/find-funding/eu-funding-programmes/creative-europe_en
15. State Statistics Service of Ukraine (2025). *Employment by economic activity*. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian]
16. Organisation for Economic Co-operation and Development (2023). *Leveraging cultural and creative sectors for development in the European Union outermost regions*. OECD Local Economic

and Employment Development (LEED) Papers, No 2023/21. Paris: OECD Publishing. DOI: 10.1787/950f214a-en. URL: https://www.oecd.org/en/publications/leveraging-cultural-and-creative-sectors-for-development-in-the-european-union-outermost-regions_950f214a-en.html

17. Semenchuk, T. B., Bonyar, S. M., Osypova, Ye. L. et al. (2024). Menedzhment kreatyvnykh industrii: navchalnyi posibnyk [Creative industries management: a textbook]. Kyiv: DUIT. URL: https://files.duit.edu.ua/uploads/%D0%A1%D0%B0%D0%B9%D1%82/3_%D0%9D%D0%90%D0%A3%D0%9A%D0%90/scientific-publications/monographs/semenchuk-30-07-2024.pdf [in Ukrainian]

18. State Tax Service of Ukraine (2019). Interview with Oleksiy Lyubchenko: “60% of consumer spending in the shadows”. URL: <https://lv.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/450036.html> [in Ukrainian]

19. National Bank of Ukraine (2020). Study of the shadow economy in Ukraine: almost a quarter of GDP, or 846 billion hryvnias, is in the shadows. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/doslidjennya-tinovoyi-ekonomiki-v-ukrayini--mayje-chvert-vvp--abo-846-mlrd-griven--perebuvaye-v-tini> [in Ukrainian]

20. Cultural Relations Platform / Yevropeiska komisiia (2024). Cultural and creative sectors in Ukraine: resilience, recovery, and integration with the European Union. Kyiv–Brussels. URL: <https://www.cultureinexternalrelations.eu/wp-content/uploads/2024/07/DGEAC-CRP-UA-Report-July-2024-EN.pdf>

21. OECD. Tax Administration 2022: Comparative Information on OECD and other Advanced and Emerging Economies. OECD Publishing, Paris, 2022. 344 p. URL: https://www.oecd.org/en/publications/tax-administration-2022_1e797131-en.html

22. National Bank of Ukraine (2024). Balance of payments and external debt of Ukraine. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external> [in Ukrainian]

<i>Отримано:</i>	23.07.2025	<i>Beérkezett:</i>	2025.07.23	<i>Received:</i>	23.07.2025
<i>Прийнято до друку:</i>	28.08.2025	<i>Elfogadva:</i>	2025.08.28	<i>Accepted:</i>	28.08.2025
<i>Опубліковано:</i>	30.09.2025	<i>Megjelent:</i>	2025.09.30	<i>Published:</i>	30.09.2025